

„BISER“ izlazi dva puta
mjesečno. =====

Pretplata na "Biser"
Iznosi za društva K 10. --;
Za učenike i muallime
K 4. --; a za ostale K 8. --;
Na godinu.

Za oglase plaća se prvi put za cijelu stranu 20, za pola 10. za osminu 3, a za šesnaestinu 1 50 krune. Slijedeća uvrštenja uz popust. Za prijevode oglasa iz jednoga jezika u drugi računa se 8 kruna po stranici

LIST ZA ŠIRENJE ISLAMSKE PROSVJETE.

Innemel-muminune ichvetun!

El -I s l a m u j a l u v e l a j u l a a l e j h i !

Pojedini brojevi 30 helera. Rukopisi se ne vraćaju.
===== Neplaćena se pisma ne primaju, =====

Sve što se tiče administracije i uredništva lista
PLATIVO I UTUŽIVO U treba slati na adresu: „BISER“, Mostar (Hercegovina)
Mostaru.

14 Ševala 1331

M O S T A R

15. septembra 1913.

X:

Panislamizam i Pan-turcizam.

S francuskog prevodi: Salih Bakamović.

(Nastavak.)

Jedna druga grupa htjela bi jednu konfederaciju, u kojoj bi sve muslimanske države, ujedinivši svoje snage, imale udjela i tjerale jednu te istu politiku prema inozemstvu. Sejjid Džemaluddin bio je pristaša ovog sistema; ali najaktivniji i najzagrijaniji za ovu formu bijaše šah Nadir, veliki pobjeditelj i vladar Perzije.

Ali najveći dio pristaša Panislamizma, kako to i same izjave Sejjid Džemaluddinove pokazuju, prije svega misli stvoriti zajedničke ideje i čvrsto prijateljstvo među svim muslimanima, učinivši kraj beskorisnim vjerskim prepirkama sunnija i ši'ija, koje bijahu od sultana Sulejmana i vladara iz dinastije Safevija zauzele dosta oštar karakter na štetu i jednih i drugih, te nadahnivši im osjećaje solidarnosti, sakupiti ih u jedno kolo, da se tako mognu održati nasrtajima kršćanskih država, koje svim silama nastoje, da ih podjarne.

Ima mnogo primjera, gdje nekoje ideje, čim stupe u javnost, daju pod utiskom dogagjaja posve protivne rezultate od onih, koje su očekivali začetnici pokreta.

Ovo se je više puta vidjelo na Istoku. U Perziji, Japanu i Kini prvi su koraci prema zapadnoj civilizaciji učinjeni pod pritiskom jedne slijepe i brutalne reakcije.

Hoće se biti snažnim, da se obrani vjera, da se odstrane nevjernici i da se osigura protiv njihovom prodiranju. Na ovaj je način Japan primio od Evrope njeno znanstvo i metode, pomoću kojih je obranio svetu zemlju svoje domovine. Tako Japanci, postavši civilizovani, znaju da još većim žarom brane svoju rodnu grudu.

Ovo se može primjeniti i na muslimane u zadnjem vijeku. Oni se nijesu htjeli moderno obrazovati i primati elemente napretka sa Zapada, nego su nastojali da obrane svoju ugroženu vjeru, da spase Islam i očuvaju Hilafet i sveta mjesta.

I Evropa je u ostalom postupala kao i oni, kada je zauzeće Carigrada zaprijetilo pobjedom polumjeseca nad krstom i uništenjem kršćanske vjere. Neprestane invazije naroda, kao što su Turci, nijesu prouzrokovale osviješćenja na način kako se je to u Evropi dogodilo; za to se je trebalo obratiti na sredstvo toliko moćno, kao što je vjerski osjećaj. Primicanje opasnosti, te prirodna borba za život prave čudne stvari, za to se ne može zanijekati činjenica, da je u zadnjim gpdinama pod utjecajem religioznog osjećaja u Islamu bilo dosta preporoda i napretka. Sve vjerske ideje, kojima je temelj bio obnovljenje muslimana, dale su dosta povoljne rezultate.

Islamski mislioci primali su po redu političke ideje sa Zapada. Na primjer Panislamizam je ragjen po uzoru Pangermanizma i Pan-slavizma.

Takogjer se je pokušavalo sa različitim sistemima vlade, država se je reorganizirala usta-

novama i nekim zakonima sa Zapada, suviše primljena je ustanova i narodna vlada, koju filozofi devetnaestog vijeka smatrahu izvršnim lijekom svim nezgodama, od kojih narodi pate iljek kojeg od šesdeset godina prijatelji iz Evrope neprestano preporučavahu Turskoj kao jedini, koji bi joj osigurao opstanak.

Ali ni jedna od ovih teorija ne urodi povoljnim uspjesima. Uvogjenje ustavne vlade, koje je najbolje sredstvo za ukinuće tiranije i pronevjerena državnih upravnika, rasvijetli i iz zablude izvede islamske mislioce, koji pripisivahu brzo napredovanje islamskih država prema dekadenci unutarjoj zlouporabi i vanjskim navalama, iz čega je slijedilo, da je stanje uvijek bilo maračno i dade im nade da se država može spasiti samo nadahnućem patriotskih osjećaja funkcionerima upravnog državnog aparata.

Razočarani sa toliko pokušaja islamski mislioci bili su jednodušni u predvigjanju skore pogibelji s vana, te za to počеше tražiti druge metode, Oni su pažljivo proučavali uzroke dekadence i blagostanja naroda; jednom riječi, oni su proučavali filozofiju povjesti i zakone evolucije. Ali unatoč svim svojim naporima, ne mogoše formulirati jedno odregjeno mišljenje, jedan ideal, koji bi se mogao braniti.

Jedan od ovih ideala, koji se je nedavno pojavio u Turskoj i gdje je naišao na sveopće odobravanje, jest Panturcizam ili Panturaniizam. Ima dvije godine kako se Turci, Tatari i Kavkazci naprežu oko njegove propagande i oko toga, da ga privedu u jednu jaku organizaciju. On je donio jednomu od njegovih začetnika Jusuf begu Akčura Oglu jedan glas, koji se može usporediti sa Sejjid Đžemaluddinovim, ali od kojeg se on daleko razilazi u svojem načinu djelovanja.

Akčura Oglu je rodom iz sjeverne Tatarske sa obale rijeke Volge (Idil) ali on je došao u Carigrad još u svom djetinstvu. Tu je svršio elementarnu nauku i proboravivši neko vrijeme u Parizu, povratio se je u svoju domovinu i počeo se zanimati politikom i novinarstvom.

U godini 1904., za vrijeme ruske revolucije, stupio je u stranku Kadeta (konstitucio-

nalni demokrati) i sa Ajas Ishakijom osnovao list „Kazan-Mubbiri“ (Kazanski vijesnik). Nakon toga posjetio je Petrograd i proputovao Finsku. Poslije proglašenja ustavu u Turskoj povratio se u Carigrad kao dopisnik „Vakta“ (Vrijeme), jednog od najvažnijih turskih listova u Kazanu, kojeg su izdavali braća Šakir i Zakir Ramijeffi.

Nastaviće se)

H. Hilmi:

U škripcu.

(Crtica iz učiteljskog života u Bosni.)

(Svršetak).

Onda se ne bi dali navesti na tanak led. Vi nijest poznavali kneza, njegova djeteta, pa ni gospodina prestojnika ni doktora, a da ste to znali., vi bi to izvidili i ne bi dopustili, da se ovaka huka buka i blamaža proizvede. I ako nijesam imao poblize posla — izuzam djeteta — sa pomenutim, ipak sam ih poblize promatrao i nije mi ni čudo, da se je ovo sve desilo, jer sam to unaprijed predvidio. Ali pustimo to kraju, ja kao mlagji — ipak ću popustiti, pa vam praštam i molim vas, da sa mnom više ne pravite šala i komedija.

— A što će biti sa onim, što ste vi pisali na vladu? — upita prestojnik.

— Što,? ništa. Za to vas glava ne će zaboliti. (jer nije ništa ni pisao.)

— Fala vam, rekoše mu svi i rukovaše se.

— A sad ove pare uzmite sebi, pravo je da vam da još toliko dvoje — reče prestojnik.

— Sačuvaj Bože sebi ih prisvojiti! Ali ih kao svoje darujem siromašnoj školskoj djeci. Samo molim vas, to mu recite! Molim gospodine stariješina, da uzmete i podijelite siromasima bez razlike vjere.

— Pravo! Živio! — rakoše začugjeno svi.

— A hoćete li i njemu oprostiti — reče doktor.

— Samo se po sebi razumi, jer bi inače morao vas zvati za sjedoke, pa bi opet bili na istom mjestu.

Hahaha! Pravo — rekoše svi.

— Vi ste gospodine jako duhovit čovjek, a vaše dosjetke mi se jako dopadaju!

Vi imate krasnu budućnost. — reče laskavo prestojnik.

— Skoro i ja u to vjerujem! Jer da svega toga nije, bio bi me danas seljak smlatio, pa mi se ne bi znalo ni za trag, — reče u šali učitelj. Ali je ta šala i preslana bila.

Pri rastanku svi su držali gotove govorancije i svi sa „tvrdo“ obećali učitelju, da će mu biti uvijek na ruci

a osobito se je prestojnik hvalisao, da će mu isposlovat što god želi.

U najboljem „prijateljstvu“ se rastadoše.

EPILOG.

Do kraja školske godine bio je mladi učitelj na istoj školi i nije više za to vrijeme došao „u škripac“, niti je on koga natjerao u škripac,

Bio je u sve tri kuće pomenute gospode dobro primljen, a i knez ga je lijepo susretao i uvijek na par koraka prije snimio svoj veliki šal s glave.

Prestojnik i doktor su za cijelo to vrijeme gledali, kako će što bolje ići na ruku mladomu učitelju. Bio je „Hausfreund“, a gospoje su rado s njim šetale.

Kada je učitelj pošao na ferije, rastao se je sa svima „najprijateljskije“, a prestojnik mu je na polazu tumačio kako će sve lijepo koješta urediti, kad se učitelj povрати. Pišite veli, ako vam bude sto trebalo, ja ću vam se rado u pomoći naći. Pišite koju razglednicu, jer znate, da ja rado imam i sakupljam to.

Doktor se je veselio povratku učiteljevom, jer će on svoga malog poslati njemu u školu.

Učitelj je to držao sve za iskreno, pa je zaista iz svakog mjesta, gdje je došao, poslao više razglednica.

Dvadesetog augusta se učitelj iznenadi, kad je u novinama čitao svoje premještenje. Dobio je mjesto s kojim nije bio ni najmanje zadovoljan.

Poslije je doznao, da ga je prestojnik na kraju godine uz godišnji školski iskaz „pofalio“ i predložio u interesu nastave, da se taj marljivi, i spremni učitelj postavi na taku školu, gdje će biti „samostalan“, jer je to zavrijedio.

Eto tako se prestojnik kutarisa tog svog mučitelja.

Ali pravda je svoje izvršila. Za kratko vrijeme došlo je djelo na vidjelo i prestojnik bude premješten „ureda radi“ na vlastite troškove, a tek sad je pao u pravi škripac, jer sto je muka predeverio, dok je došao na svoje novo mjesto.

I doktora je zadesila ista sudbina, pa se je obistinila ona narodna:

Ko pod drugim jamu kopa, sam u nju pada.

Godinu dana iza toga bio je učitelj definitivno „transferiran“ u nebo — da kako na vlastite troškove, jer mu je to pridonijelo novo mjesto, a još više opterećenje i njegov neprekidni rad, pa je otišao tražiti pravde.

Zaista i nije bio za ovog svijeta, jer ili se je on prerano, ili sav svijet prekasno rodio!

Koji su poznavali ovo, rekoše: „sugjeno tako“.

Kolike li filozofije i strpljenja u toj riječi! Zaista ni jedna riječ u svim rečnicima, ne daje više utjehe kao ova.

Ta riječ „pobija“ i onu poslovicu.: Svako je svoje sreće kovač.

Ovo mi je pričao davno sam (pokojnik) rahmetli kolega prije na par dana, nego će svijet promijeniti, a

zaključne riječi su mu bile: „Pričaj to kolegama i reci im nek se čuvaju svojih „šefova“, jer kad im se grade najveći prijatelji onda im baš o glavi rade! Allah rahmeteje!“

J. Tanović:

U krvavoj noći.

Uteklo je roblje iz ropškoga mraka
I mezevu sišlo, gdjeno sunce gori,
Da razbija lance, da se za se bori —
Dovele ga borbi vile iz oblaka.

Krvavi se bajrak leprša u zraku,
S blještavih handžara odsjevaju traci —
A atovi vrište, padaju junaci,
Dozivljući svoje vile u oblaku.

Skršena je sila, raspršeni mrci,
Pobjednom je krunom borba ovjenčana
Tog, što nije znao ljepote ni dana,
Dovedoše suncu gigantski koraci.

Nema ropstva više!... Sunca ima svima
Jurišem oltare njegove otesmo...
Zdravo nebo naše, zdravo silna pjesmo
I ti sunce naše bez magle i dima! —

Ahmed Naim:

Temelji islamskog morala.

S turskog prevodi: **Musa Cazim Catić.**

(Nastavak.)

Mi smatramo velikom svojom dužnošću — a već je i vrijeme — da sva ova kriva mišljenja o muslimanima ispravimo.

Dakle u prvom redu nek svako zna, da muslimansko vjerovanje u usud uije u bitnosti onako, kakvo bi moglo umanjiti moralnu vrijednost muslimanskih nakana i djela.

Muslimani vjeruju u sudbinu t. j. oni vjeruju da je Bog stvoritelj i dobra i zla u svijetu; ali u isto vrijeme vjeruju, da sami svojom slobodnom voljom mogu ići i pravom stazom, koju im je Bog pokazao, a i krivim putem, od kojih ih Bog odvraća.

Svaki nepristran i pametan čovjek po našem mišljenju može—ne upuščajući se u nadnaravne, metafizičke istine — sam sebi postaviti ovaj sud: „Ni jedna se vjera na svijetu ne može zamisliti, da bi s jedne strane riješavala čovjeka atributa „odgovornosti“, koja je nerazdijeljiva nužda ljudskih djela, a da bi mu s druge strane nalagala

kojekakove dužnosti i obveze u pozitivnom i negativnom smislu. Ako čovjek nema slobodne volje, čemu bi vrijedili onda vjerski kanoni i zapovijedi, koje nemaju nikakove svrhe osim da upute, kako treba slobodnu volju upotrijebiti. Ako je čovjek neodgovorno stvorenje, kakva onda smisla imaju ustanove o dužnostima i zabranama?

Ako nema slobodne volje, kako se njemu može nešto nalagati i zabranjivati. Kakovu bi vrijednost imala njegova djela, da ih nazovemo dobrim ili zlim? Kakva bi bila razlika između plemenita čovjeka i zlikovca? Koja god religija podigne sa svojih sljedbenika odgovornost za počinjena djela, ona ih je sama na smrt osudila.

Mi pak ne poznajemo ni jedne vjere, koja kao Islam sadržaje bezbroj zapovijedi i zabrana, što se odnose na vjerovanje, bogoslužje, društvene odnošaje pojedinaca i skupina, te na kazne i moralno vladanje. Ne poznajemo ni jedne vjere, koja je kao Islam odredila granice između dobra i zla, između dopuštenog i zabranjenog, te koja je od najplemenitijih djela, o kojim ljudstvo ovisi, do najnižih činova iscrpivo sve iznijela, nalažući: „Ovo radi, ovo ne smiješ činiti...”

Pa kako bi jedna ovaka religija, koja je sebi za svrhu postavila oplemenjenje ljudskih duša, koja je ustanovljena da usavrši moral i baš s toga naročitom svojom zadaćom smatrala, da odgoji u čovjeku slobodnu volju; — kako bi — velimo ta vjera mogla čovjeka smatrati prostim mehanizmom bez svog htijenja i tako sama rušiti temelj svoje egzistencije?

Mnogo ima ajeta kur'anskih i pejgamberovih hadisa, koji izričito naglašuju ljudsku odgovornost za odluke i čine a od kojih ćemo mi ovdje neke kao primjer navesti.

— „Fe men jamel miskale zerretin hajren, jerehu ve men jamel miskale zerretin šerren, jerehu.” (Onaj, koji bude učinio dobro od težine trunca, vidjet će ga; i onaj koji bude učinio zlo, od težine trunca, vidjeće ga.) Sura Zulzilet 8.

— „Kul h'jullun jamelu ala šakiletih, fe rabbukjum a'lemu bi men huve ehda sebilen.” (Reci, moj poslaniče: Svako radi po svom načinu i mišljenju; ali Bog najbolje zna, ko ide najpravijim putem.) Sura Esra 86.

— „Lejse lil insani illa ma sea.” (Čovjek ne može imati ništa, osim onog, što sam steče) Sura En-nedžm 40

— „Men k'jane juridu harsel-ahireti, nezid lehu f, harsihi, ve men k'jane juridu harsed-dun'ja, nutihi minha.” (Onom, koji hoće da obrađuje njivu budućeg života, mi ćemo mu plod usjeva povećati; isto tako ćemo i onom dati plodove sa njive ovog svijeta, koji ju hoće obrađivati.) Sura Sura 19.

— „Ve kul el hakku min rabbikjum, fe men šae fel-jumin, ve men šae, fel-jek'jfur”. (Muhamede reci: Istina dolazi od Boga, pa ko hoće neka vjeruje, ko ne će neka ne vjeruje.) Sura El-kjehf 28.

— „Men amile salihan fe li nefsihi, ve men esae fe alejha; sume ila rabikjunn turdžeun.” (Ko čini dobro, za se ga čini; ko pak čini zlo, čini ga na vlastitu štetu. Vi ćete se kasnije vratiti svom gospodu Bogu.) Sura Džasije 14.

— „La jus'elu an ma jefalu ve hum jus'elun.” (Bog ne će nikom biti odgovoran za svoja djela, a vi ćete njemu za svoja odgovarati.) Sura El-enbija 23.

— „Innelahe la jugajjiru” ma bi kaumin hatta jugajjiru ma bi eufusihim”. (Bog ne će promijeniti ono, što je ljudima podario, dokle god oni prvi ne promjene što imaju sa zla na dobro i obratno.) Sura Errad 12.

— „Zalikje bi enllahe lem jekju mugairen ni'meten en'ameha ala kavmin hatta jugajjiru ma bi enfusihim”. (To je zato, što Bog ne mijenja dobročinstva, kojim je ljude obasuo, dokle god oni ne izopače svoje duše.) Sura El-enfal 55.

Eto to je samo nekoliko ajeta, koji dokazuju slobodnu volju ljudi po nauci Islama, a negiraju od njega fatalizam, koji mu se pripisuje. Sada ćemo navesti nekoliko hadisa, koje je naš veliki pejgamber izgovorio o tom.

— „Kulluk'jum rain ve kjulukjum mes'ulun an reijjetih.” (Svaki je od vas pastir i svaki ste odgovoran za svoje stado.)

(Nastaviće se.)

Abdul-Hak Hamid:*)

Tarik.

(Osvojenje Španjolske).

Drama u šest činova i četiri dodatka.

S turskog prevodi: **Salih Bakamović.**

(Nastavak.)

Znade se, da sam ja jedan Božiji stvor, kojemu nema primjera i prilike. Mora, koja su Ibni Nafia u napredovanju zapriječila, ne mogu moj put zatvoriti i preokrenuti. Do sada sam napred išao, pa i od sada ću ići: Ja hoću, da islamska vjera zavlada ne samo kopnom, nego i morem. Ta kakova je uopće razlika između beskrajnih pustinja i između mora!?

I u pustinji se kraj ne vidi kao ni u oceanu. Ako u oceana imaju valovi kao brda i po pjeskovitim pustinjama imaju pokretna brda. Upadajući i izlazeći dogjosmo ovamo, a na isti ćemo način odavde napred ići.

*) On kulturni svijet ovako prikazuje:

Uglagjeni u tom svietu gentelmani .
Tako vam se eto na ljubavi blaže —
Dame ne će samo jela i odiela,
Nego i za pozdrav od njih novac traže.

Prosjaci su tamo proste prozelite,
A proroci opet raskošnici pravi,
Lihvarske su banke hramovi im sveti,
A bog im je novac: njega svaki slavi.

Žene su im liepe ko angjeli što su,
Rasipniku jednom svaka je maitressa —
I ima li kod njih kakovoga raja,
Kazalište to je, što moral potresa, —

Berberijski narod smo vidjeli; sada proučimo i poznajmo narod Španjolske. Ova zemlja, koju sam naumio osvojiti, po krasoti slična Damasku, po umjerenosti temperature na Jemen, po mnoštvu cvijeća i mirisavih stvari na Indiju, po bogatstvu plodova na Egipat i napokon po obilju skupocjenosti i ruda na Kinu.

Moj je cilj pokazati narodu te države, koju tolike bogate i prirodnim krasotama urešene pokrajine sačinjavaju, Božiju veličinu, sjaj i istinu naše vjere, dobrohotnost islamskih velikaša i ljudsku dužnost bogoštovanja.

Aziz: A je li naš halifa o tom španjolskom ratu obavješten?

Musa: Nije baš tako potrebno, da o ovom ratu halifa bude obavješten. On me je imenovao glavnim vojskovođom, pa na kojoj strani vidim sreću, tamo sam slobodan krenuti.

Ako budem pobijegjen, onda me halifa može na odgovornost pozivati. Među tim je jedna molba otpremljena prijestolju za dozvolu, da se na Španjolsku vojska povede. Tu je molbu pisala Zehra. Ne samo da je ona plod moga života, nego je i našljednica moje naravi. Moje je misli opisala.

Aziz: Moja je sestra pobjediteljica.

Mervan: Moja je sestra pjesnikinja.

Zehra: Ja sam kći arapskog vojskovođe Ibni Nasira i arapske sam narodnosti. Pa da li je onda čudo, što sam junjakinja i pjesnikinja? Ta možete li mi među Arapima pokazati i jednu djevojku, koja ne zna čitati i pisati? Svaka, koju vidim, raspravlja ili o književnosti ili o ratovanju.

»Groblje« je Hamid spjevao nad rakom svoje prve žene, koja je u Berutu u svijetu mladosti, a nakon dvogodišnjeg bračnog života s pjesnikom, preminula. U ovom je djelu Hamid izlio sve osjećaje svoje ljubavi i boli u najzamamnijim umjetničkim bojama i varijacijama; ovdje mu slike teku, prhte i našu dušu poput vina opijaju. On u »Groblju« n. pr. pjeva:

Ti u tamnom grobu ležiš, a ja povrh tebe

I pitam te: Milje moje, da li te tude zebe?

Jesi li došla pred prijesto svemoćnoga Boga?

Da li suštinu saznala si veljeg čeda toga?

On je, draga, nevinašce, plač mu nijema tajna,
A lice mu rujni osmjeh i svjetlost bezkrajna
Radosna je žalost njemu kolijevka snova,
A u ruci igračka mu prevrat svih svjetova.

On je, dušo, nevinašce, al' mu konca nema —
Sam je sebi Bog, a vječnost u oku mu driema;
Taj koketni stvoritelj je svjetlom bića svoga
Stvorio te u mislima mračnog uma moga.

Kad čitamo ove retke, oni nam prije zaokupe srce nego razum, prije nam izmamljuju čuvstva, nego misli i naša duša tada zajedno s pjesnikom osjeća i potpuno ga razumije. Hamid je u ovakim svojim pjesmama lirik. Katkada se čini, da nam ništa ne kazuje, ali dok nam se mozak bavi njegovim prozirim i poput metala tvrdim zvonkim riječima, duša nam više osjeća i razumije, nego li shvaća. Pjesnik u nama uzbuguje čuvstvovanje oso-

Najmlagja nam je s perom u ruci u školi naobrazbe, gdje stihove sastavlja i u njima ratove opisuje. Najstarija nam s mačem o bedri stihove ponavlja u središtu vojske, spremajući se na bitku.

Ta nijesam li i ja islamska kći, islamska sestra i islamska zemljakinja? Nije li nas naša sveta vjera Islam obvezala, da nam i muško i žensko mora znati, da čita i piše? Zašto da se i ja među njih ne ubrajam? Valjda što nemam prilike, hoćete me učiniti neprilikom.

Aziz: Nemoj se toliko ljutiti. Neka ti bude sablja oštra, a ne jezik. Ko te sa strane čuje, mislio bi, da si arapski vjerski borac, koji svoju sudbinu kara za to, što nije u boju stekao čast šehita. Ti ta kritičarska pitanja stavlja svojoj sudbini, a ne nama.

Zehra: Ja se protivim vašim u zanosu izgovorenim riječima „Pobjediteljica“ i „pjesnikinja“. Sudbinu karati isto je, što i u tmini na utvaru oružje potezati. Sudbina nije ništa drugo, nego čovjeku pridružena slijepa vila, koju on može voditi, na koju god stranu zaželi.

Vi mene zamišljate besmrtnim arapskim borcem, koji kara svoju sreću, što nije postao šehit. Ali ko vaše riječi s polja čuje, ne će li pomisliti, da se boj nije? Glas vam odjekuje, kao da gromovi pucaju; gdje nogom stanete, zemlja se trese pod vama. Razgovor vam slični ratu, a čemu vam onda rat slični? Na strašni sud, ili na zemaljski potop?

Da na ovaj svijet potop dogje, zaista vi ne biste plakali. Ali kad bi ste zbog nečeg zaplakali, mislilo bi se, da se cijeli svijet potaplja. Hoću da kažem: Arapi ste, kao što sam i ja Arapkinja; sve troje smo djeca jednog oca i jedne domovine.

bito onda, kad nam svoje težnje, svoje potrebe, tugu i plač svoje iskrene duše pripovijeda.

Takovo je eto njegovo »Groblje«, taj mirisavi cvijetak rezignacije sa groba prve mu ljubavi.

Hamid je prije svega umjetnik i to rođeni umjetnik par excellence. On u prvom redu misli na umjetnost, a onda na druge stvari. Književnost i artizam kod njega nijesu — kao kod Kemalova i Zija pašeg — sredstva pomoću kojih se nekoje ideje u narod raširuju; naprotiv on takove ideje upotrebljuje kao pomoćno sredstvo u svom literarnom artizmu.

S toga su Kemalova i Zija pašina djela manjkava, nepotpuna i ona s umjetničkog gledišta ostaju u dubokoj pozadini Hamidovih litetarnih tvorevina.

Najveća Hamidova odlika je to, što je okvir njegovih misli neograničen, beskrajn; on se u svojim djelima uspinje u najdalje visine ljudske misaonosti i intelektualnog života.

Pročitajmo samo ovaj odlomak iz njegovog »Ešbera«:

Aleksander:

Kinos, šta je ova bitka, šta je strašna vojska ova?

O Peridas i ti reci, čemu slični taj rat kruti?

Peridas:

Ptolomeja pitaj za to!..

Aleksander:

Historika zala ljutih?!

Ptolomej:

A zašto me ponizuješ?.. Eh, baš mi je, care žao!

Ta ja povjest pisao sam, a ti si je sam stvarao.

Vi ženske smatrate uopće nekorisnim stvorovima i one sirotice ne uživaju nikakovih prava. Da. Kad bi vi zbog nečeg zaplakali, mislilo bi se, da se svijet potaplja. Ali ne znam, da li će se vaša lica smijati, kad se pokaže jutro sudnjeg dana, ili će plakati, kad se sunce sa Zapada rodi.

Mervan: Bez sumnje. Mi ćemo svakako plakati, kad se sunce rodi sa Zapada, jer će tada ona crna zvijska biti nesretna po cijeli islamski svijet. A da se mog-nemo smjati, trebamo biti uvjereni, da će islamska vjera sve do sudnjeg dana postojati.

Musa: Zehra! Ti si se sa mnom u svakoj bitci našla. Ja sam te osobno nekoliko puta sačuvao, a nekoliko si se puta ranila na nekoliko mjesta. Ja to svjedočim Ali tebe nazivaju pobjediteljicom; eto to ne mogu priznati, jer ti si uvijek svoje oružje u vlastitu obranu upotrebljavala. Čovjek, koji se je samo u ratu našao, a nije ubio ni jednog neprijatelja, ne može se smatrati pobjediteljem, kao što se ne može smatrati šehitom svaki onaj, koji umre. Da si sultan, čija je vojska uvijek pobjedu odnosila, onda ne bi bilo nužno, da neprijatelja ubiješ, a da se pobjediteljicom prozoveš.

Aleksander:

Ne uzbuguj misli moje, znaš da ja sam bog ratišta!

Aristotel, šta je ovo?...

Aristotel:

Il pobjeda, Ili ništa!...

Vrijednost i ljepota ovog malog odlomka s gledišta dramske tehnike savršena je, a misli su duboke poput dubokog i mirnog jezera, u koje nam duša slatko i s uživanjem tone.

Rekao sam, da je i Hamid u nekim svojim djelima čisti lirik; ali pogledamo li na glavni osnov njegove poezije, vidjećemo, da je on u prvom redu romantik. Hamida moramo takogjer smatrati i simbolistom obzirom na njegov jezik i na način njegova izražavanja. Usprkos činjenici, da je u drami prvi uslov jasnoća, Abdul-Hak Hamidov ponešto nejasni jezik glumca skučava pod svoj upliv i sili ga, da nešto osjeća.

Hamid je kao romantik prvi među Osmanlijama počeo pisati kazališna djela u skladu s pravilima dramskog pjesništva. Istina, sujet skoro svjema svojim dramama: »Tariku«, »Ešberu«, »Tezeru«, »Nesterinu«, »Fantinu«, »Nazifi« i t. d. uzimao je iz daleke prošlosti.

On uvijek u svojim dramama bira onakove junake, koji nose svojstva hrabrosti, smjelosti, idealnog sanjarenja, tankočutnosti, ponosa, samosvijesti i poštenja. Takav mu je tip naslovni junak naše drame »Tarik«, takav je i Ešber, koji »u interesu domovine« i u ime časti svog prijestolja i krune« svoju rođenu sestru ubija. Ešberu i kao zarobljeniku ne dozvoljava ponos, da klekne i pokloni se pobjedonosnom Makedoncu; šta više on smatra za poniženje, kad ga Aleksander hvali, da je veledušan i junčan, pa se sam tada ubija.

Nuzgredno ovdje ističem, da je Hamidov „Ešber“, po svom sujetu s malom razlikom sličan Corneilleovom „Horacu“.

Kako Ešber tako je i Nesterin pravi romantični tip: da osveti smrt svoga oca, muči se, kuje osnove i planove i na koncu izvršava samoubojstvo unatoč silnoj težnji za životom i velikoj ljubavi prema svom ljubavniku.

Ali reci mi u kojem si boju kao kći jednog borca ubila neprijatelja, pa da te pobjediteljicom nazivaju?

Aziz: (Primivši od Musa-a znak.) Ja sam svojim očima vidio. Ubila je Berberiju. koji je ranio i hotio pogubiti Tarik bin Zijada. I suviše, ona je Tarikovu ranu povezala okrugom mrtvog Berberije. Zehra je i pobjediteljica i književno naobražena djevojka. (Zehra se na jednom strese, a onda se opet umiri.

Mervan: I ja sam čuo, gdje Tarik bin Zijad čita nekakove stihove, koje je Zehra sastavila (Zehra se opet uznemiri, ali se poslije sabere.)

Musa: (U sebi) Tako kćeri moja! I liječnika si bolesnim učinila.

Zehra: (Oholo) U istinu tu sam pjesmu ja sastavila. Ali ju je Ibni Zijad nadopunio. I to je bio sigurno uzrok, da ju je na glas čitao.

Musa: Dakle ti si Ibni Zijadu ranu zavezala, a on je tvoju pjesmu nadopunio. Na milosrdan postupak — ljubavni odgovor.

Zehra: (Pažljivo pogledavši Musau u oči, sama za se) Ne ljuti se!... (Glasno) Prokleti Berberija hotijaše

Richard u »Tezeru« prelazi iz oblika u oblik, iz vjere u vjeru i na poslijetku ubija svoju ljubavnicu, pa i sama sebe.

Svi su ovi tipovi nadnaravni, nadčovječni, fantastični; ali su u svjema Hamidovim dramama dogagjaji tako povezani i skladni s logikom života, da čovjek i ne osjeća, da su njihovi junaci iz svijeta fantazije i izvan običnog ljudskog života. Mi pred duhovnom veličinom tih junaka osjećamo, kako nam se duša uzvisuje, oplemenjuje i čeliči, da i sama bude spremna na borbu za svoje ideale.

Eno nam Nazife, žene, koja odvažno oko u oko kritizira fanatizam pobjedonosnog kršćanskog vladara; eno nam »Samorazgovora jedne bludnice«, koja umire, gušeći se u prljavim dronjcima svog razderanog dječvičanstva i nevinosti. Sve su to tipovi romantični: ali oko sviju njih živi jedan svijet pjesme i fantazije, oko sviju njih leprša jedno nebo umjetnosti, ukrašeno zvijezdama, suncima, mjesecima i svjema pjesničkim ljepotama.

Hamida su za pravo ova savršena djela uzvisila nad sve osmanlijske pjesnike prije i poslije njega.

Za njega je sami Kemal jednom prilikom rekao:

— „Ako ima iko pravo, da se zove obnoviteljem naše knjige, to je Sinasija ili ti. Ja sam pak među vama crta, koja vas spaja“. I zaista Kemal je ovim riječima istinu rekao, a i o sebi je dobar sud dao.

Hamid je i u prozi velik, osobito u dramskoj prozi; njega u tom niko nije megao natkriliti kod Osmanlija. Istina, katkad se kod njega, n. pr. kao u „Tariku“ nagje mnogo vrlo dugih monologa, koji i dosagajuju, nu to je prirodna posljedica njegova romantizma i vremena, u kojem je takove stvari pisao.

Eto, dovde sam u kratkim potezima „Biserovim“ čitateljima iznio literarno djelovanje velikog „Tarikova“ pisca, za kojeg daroviti vogja modernih osmanlijskih pjesnika, Teufik Fikret u jednoj pjesmi reče, da „kad god se Hamida sjeti, pred či mu dogje,

Jedan duboki svemir i zamah orlovskog krila.

S. B.

pogubiti ništa manje, nego jednog vojskovođu. Tarik bin Zijad je duša i uzdanica vojske.

Onaj je nitkov izabrao za svoju žrtvu baš ono, čime bi nam dušu oduzeo; onaj razbojnik nam je htio naše uzdanje uništiti,

Tarik bin Zijad nije ni vojnik ni vojvoda; on je cijela vojska; on je tvrgjava. Onaj lopov htio je zarobiti cijelu vojsku i jednu tvrgjavu porušiti.

Tarik bin Zijad nije ni vojska ni tvrgjava on je jedna pokrajina. Ovaj nevaljanac htio je osvojiti cijelu tu pokrajinu, te bi tim i vojska uništena bila i pokrajina nam iz ruke otišla. U kratko svi bi mi bili uništeni. Ja sam vojskovođi Ibni Zijadu u pomoć pritekla i tim jednu pokrajninu porvatila jednu vojsku spasila i jedan narod oživjela.

Osim toga tu je bilo nekog naslagjivanja s osvetom; ali pošto se ova stvar samo mene tiče... (zastane)

Musa: Doprži! .. Šta bi se samo tebe ticalo?..

Zehra: Te tom Berberiji nijesam dala vremena, da život požali. Jer kad se je odlučio, da vojvodu Tarika ubije, nije osjetio sažaljenja prama njegovoj Zehri Kad o tom stanem misliti, srce mi... ne, nije... da li sam pobjediteljica ili nijesam, vi o tom sudite.

Aziz: Ti si zaljubljena u rat.

Mervan: Ili pravije, ona je Ibni Zijadova ljubavnica.

Musa: (Za se) Ili pobjediteljica ljubavi.

Zehra: Ja sam samo svoju dužnost izvršila.

Mervan: Ali pjesma! ? Ako ono nije pjesma, je li valjda laž?

Zehra: Ta nije zar pjanost. To su neki stihovi, koji samo dogagjaj opisuju.

(Nastaviće se.)

Karanfilaga:

Kad bolovah.

Nosite me u goru zelenu,
Gdje slavuji po drveću lijeću
I u večer, kada mjesec sija,
Bijele vile na planinu slijeću.

Nosite me iz tijesnog grada,
Gdje fabričkim zrak se truže dahom,
Gdje se gavan u kolima voza,
Praćen ljute sirotinje ahom.

Nosite me iz meteža ovog,
Gdje se ljudstvo za pare prodaje,
Čisto srce, plemenita miso
Gdje u oku svijeta ne sjaje.

Ah! čim prije nosite me samo
Iz vrtloga pakosti i zala, —
Ta sam davno bježo bih odavle,
Al sam bolan — snaga me izdala.

Kad u goru mene donesete,
Spustite me na zelenu travu.
Kraj potoka, pod jeliku tanku,
Na kladu mi naslonite glavu.

Nemojte me od sela daleko,
Neka vigjam svoj svijet bijeli,
Neka vigjam polja i livade,
Neka vigjam zavičaj cijeli.

A sunčani kad se dignu traci
Na vršike tanahnije jela,
Ostavite tihoj me samoći
Do osvita drugog dana bijela:

Sam ću gledat kako sunce tone
Na zapadu u rumenom sjaju,
Sam ću gledat: u eteru plavom
Kako prve zvijezde podrhtaju;

Sam ću gledat, kako veče slazi,
Suton pada na voće, na cvijeće;
Sam ću slušat pjesmu iz daljina,
Kad se dragče u ašikluk kreće.

Sam ću slušat mrmor potočića,
Od gradskih mi draži šadrvana,
Sam ću slušat kako gora ječi,
Kad se budi ponoć uspavana;

Sam ću gledat kad zvijezde tonu,
Iza brda kada zora plavi;
Sam ću... sve ću slušat i promatrat,
Što se meni do sunca pojavi.

A kad sunce iza gora sine,
Ako tad me ne nagjete živa,
Ne tužite, jer željah: i mrtva
Da priroda u krilu me skriva;

Da počivam ponad bistra vrela
I na grobu da mi ruže cvatu,
Da me poje rosom sa listića
I mirisom u sunčanom zlatu;

A iz dalji preko groba moga,
Da se lahor iz gora povija
Rodnom polju, da buja i cvate —
S tim lahorom živ ću biti i ja ...

Muhamed Ferid Vedždi:

Muslimanska žena,

S arapskog prevodi: Edib Tešnjak.

(Nastavak.)

Dr. De Carinie u velikoj enciklopediji, govoreći o mišićnom sustavu, ovako piše:

— „Muskulatura je kod žena tri puta slabija i objamom manja od muške muskulature, a i kretnje su ženskih mišića toliko tromije i snagom manjkavije od muških mišića”.

Srce, taj centar životne energije u srednjoj veličini kod žene je manje i lakše poprečno šesdeset grama; a i organi za disanje kod muškog su razvijeniji i jači, nego kod žene. Znanost je utvrdila, da muškarac u jednom satu sagori oko jedanaest grama karbona (dušika), dočim ga žena ne može u istom vremenu sagorjeti više od šest grama i nešto malo više; s toga je temperatura ženskog tijela manja od topline muškog tijela.

Što se tiče pet vanjskih čutila, učenjaci Nikoles i Billiere su dokazali, da su ona slabije razvijena kod ženskinja, nego kod jakoga spola. N. pr. žena ne može oćutjeti miris limunskog parfema iz daljine, iz koje ga muško osjeća, dok se jakost tog mirisa ne podvostruči.

Iskustvom je dokazano, da žena ne može osjetiti za 1/20000 oslabljeni miris modrikove kiseline, *) dočim ga muškarac može oćutjeti i kad je za 1/100000 umanjen.

Što se tiče okusa i sluha, oni su kod muškarca znatno tanji i osjetljiviji, nego kod žene, a dovoljan ti je za to dokaz činjenica, da su svi izabrani vještaci, koji znadu ukusna jela praviti i svi umjetnici, koji na glasoviru izvagaju lijepe melodije, skladajući glasove u divnu harmoniju — muškarci, kao što je to opširno dokazano u velikoj enciklopediji.

Dokazano je takogjer, da je i opip kod muškarca istančaniji i osjetljiviji, nego kod žene. Strukovnjaci Lombrozzo, Siregji i drugi utvrdili su, da žena može više podnositi tjelesne bolove, nego muškarac, što dokazuje, da je ona mnogo manje osjetljivija od muškarca.

Lombrozzo veli:

— Ovo je za čovječiji rod velika blagodat, jer žena je izvršena mnogim bolestima i mukama kao što je trudnoća, porogjaj i drugo, pa kad bi bila osjetljiva kao muškarac, ne bi to sve mogla podnositi.

Iz svega, što smo sada naveli, razumije se, da su žene uza svu svoju relativno prirođenu slabost izvršene nepogodama života više nego muškarci i da mnogo češće od njih postaju ciljom raznih bolesti, a to jasno dokazuje, da ženski život mora biti isključivo kućni, unutrašnji, a nipošto vanjski kao kod muškaraca.

Poznati učenjak Trousier u enciklopediji ovo piše:

— „Zbog ženine tjelesne slabosti i relativno vrlo slabog razvitka njena živčanog sustava, mi vidimo, da je njena narav mnogo uzbuđljivija od muške naravi, a da joj je tjelesna konstrukcija manje otporna od muške. S toga kad žena vrši neke svoje dužnosti kao trudnoću, porogjaj i dojenje djeteta, to vršenje kod nje prouzrokuje nekoja bolesna stanja, koja su po nju manje ili više opasna.

Možda će neko tome ovako prigovoriti: „Ta anatomsko slabost, koju ste vi kod žene ustanovili, posljedica je pritiska, što ga muškarac vrši na njihovu slobodu i presije, koju on čini na njih, da se vječito bave onakovim poslovima, koji im zdravlje narušavaju“.

*) Modrikova kiselina ili modričina (francusk: Acide prussique, a arapski: Hamdi prusik) sastoji se od ugljika, dušika i vodik, te po tom sačinjava vrlo žestok otrov.

Mi na to odgovaramo ovako: „Pretpostavimo, da je ta tvrdnja opravdana. Ali zašto je općenito kod žena glas tanak i zvonak?

Naučno je utvrgjeno, da barbarski stanovnici tropskih krajeva od stvorenja svijeta do danas svoje žene upotrebljuju kao radnike u poljodjelskim i drugim vanjskim poslovima, pa ipak se i kod njih opažaju ove razlike među muškarcem i ženom.

Učenjak De Carinie u velikoj enciklopediji veli, da se ova razlika opaža i kod Patagonaca (divljeg plemena u Americi), kao što se opaža kod stanovnika Pariza.

S toga je suvišno o ovom pitanju raspravljati.

Što se tiče prednosti muškarca nad ženom u pogledu umnog centra, to je i o tom pitanju suvišno polemisati, jer je eksperimentalna nauka o duši (psihologija) dokazala, da između muškog i ženskog mozga po materiji i obliku velika razlika postoji.

Znanost je utvrdila, da je osrednji mozak muškarca oko stotinu grama teži od srednjeg ženskog mozga.

Ovdje se nama ne može prigovor staviti, kao da bi tu razliku mozgovnu rezultirala diferencija tjelesne veličine, muškog i ženskog spola, jer težina muškog mozga prama težini njegova tijela stoji u odnošaju kao 1:40 dočim kod žene ta težina prama tjelesnoj težini stoji u relaciji kao 1:44. —

Razlika je dakle očita!

(Nastavit će se).

Šemsuddin Sarajlić:

U putu.

(Crtica.)

Putujući jedan put na selo širokim drumom kroz mirišljive steće planine, sustigao sam nekog ihtijara. Pred njim je išao natovaren konjčić, a on iza njega stupao široko, prebavivši štap preko ramena i držeći se rukama za nj.

Pošli smo zajedno, pričajući koješta.

— Kako živiš, ihtijaru?

— Pa, šućur Bogu. Imam nešto kućice i dvije njive i dvoje djece. Ali ovog muškog uzeo mi je Šaćiraga najzgodniji čojek u našem džematu. Uzeo ga sinu na mjesto i dao ga u medresu. Uči, priča jedna, a ja sam ostao samo s jednom curicom uz ženu. I imam ovog konjčića.

Ovdje ihtijar zašutje, kao da prebira neke tihe misli u pognutoj glavi, pa će poslije:

— Volim ga kao i dijete. Odražao mi iz malehna kad bi išao s materom u grad. Tako, kobila nosi tovar a ja se s njim razgovaram. Darnem ga prutem, a on zaskoči u megj. Pa se propni i gicni, pa nadigni rep i pfit! — šiknu starac na usne i puče prstima, pokazujući kako bi konjčić hrlo poletio.

-- Potrčao bi malo, pa se za čas vrnuo i udario oko mene. Hoće da me ujede, hoće da me udari čiftom — i šta sve ne bi htio!... A kad mu bilo dvije godine, majka mu je uginula. Osvanula je jedno jutro mrtva u hanu u gradu. — Šta sam tada belaja podnio!...

Starac zavrtje glavom i odhuknu.

— Handžija me hoće da tuži, ako odmah ne iznesem leš na polje. A ja ne mogu. Letio sam i molio gdje koga stigni. Ali što smo mi, Turci, brate dragi. . . Niko ne će jeftinije od pet forinti da leš odstrani. A ja tih para nemam.

Ihtijar deknu konjčića i otpljucnu.

— Zaplakah jednome ćafiru - tako i tako. . . „Daj ti meni — veli — tri krune. Imaš li?“ — Imam i ne branim — kažem mu. „E štuti“ veli, pa je odvuče nekud u kolima, da zatrapu. Ko veseliji od mene! Potekoh kući, a sve Boga molim, da mi konjčić bude živ. Kad ja kući a njega nema...

— Kako? priupitah ja, odjahujući svoga konja, pošto nam je valjalo poći niz strmo.

— Nema ga kod kuće. Odbio se s tugjim konjima nekud u gajeve. A mene strah da ga vuci ne izderu. Pa se digoh odmah po akšamu, da ga tražim. — Proljeće bijaše pa jagorčina miriše. — A ja sam ga dugo dozivao kroz mrak i tražio kroz crne šikare... Nema, pa nema Umorih se i vratih se, da ću kući. Jednako sam ga vabio... Ali, prema meni se šume cackle u mraku i gajevi širte, a njega nema ni da gdje njisne... Istom kad sam naišao pokraj jednog grma, puškomet hoda od kuće, kad ondi vidim nešto crno stoji. Pogledah. Kljuse. Prigjoh, a ono zahrza — kao da se zasmija. — Moj konjčić! Obradovah se. — Alćaće jedan, kažem mu i povedoh ga za uho kući. A on me sve hoće zobima za mišicu. A meni drago, drago... Od tada njega tovarim. Odem s njim u grad i vratim se a i ne umorim se...

— Ne bi ga prodao? našalih se ja.

— Nipošto! Baš kad mi ga je Šaćiraga hotio uzeti.. Bio sam mu nešto kriv u parama... Kaže: „Daj mi konja ako ne možeš platiti.“ E ne dam, brate. Evo ti dijete, a konja ne dam... —

Razumio sam starcu.

„Zaljubljen je u svoje konjče“, mislio sam, dok smo dalje polahko pričali, idući kroz mirišljive tamne gore, širokim drumom, po hladu.

Šefika Nesterin Bjelevac:

- Spomenak.

Na našu mladost raskošnu i dragu,
Što kitile ju šarne duge boje,
Uz drhtaj srca kadno naše žice
U Amorovu ognju gorilo je;

Na mile dane cvieća i sunca:
Beskrajne sreće, opojnog sevdaha,
Kad vedre naše topile se duše
Od rajskog milja i slatkog uzdaha —

Nek ova slika, dragi, tebe sjeća
I u tvom srcu vječno ljubav grije,
Srdašće ako prestane mi kucat,
I crna zemlja tijelo mi krije.

O primi sliku i katkad je barem
Orosi suzom, moj dragane mio!
Jer mrtva slika oživjeće tada
I tebi tepat zanosno i ti'o:

— »Sva zemska blaga, sve što čovjek ima,
S vremenom sve će u ništavnost poći —
Ljubav je samo vjernih duša vječna,
Nju ni smrt ne će uništiti moći!...

Dr. Osman Namik:

Teiste i ateiste.

(Vjernici i bezvjerci)

S turskog prevodi: **Abdusselam Hadžiferizović.**

(Nastavak.)

Džahid beg dalje produžuje:

— Mi znamo, da vjernici s gledišta evolucije nijesu naši savremenici, ali mi ipak ne ćemo odustati od tvrdnje, da su vjernički dokazi o egzistenciji Boga nedovoljni, jer to moramo nužno činiti kao bezvjerci, koji uvijek smatraju svojom potrebom istinu braniti.

Džahid beg bi ovim riječima htio reći, da su se bezvjerci uspeli na najveći stupanj spoznaje evolucionih principa i tako potpuno upoznali bitnost stvari, a da su vjernici u odnošaju prema njima na najnižem niveau kao kakove neaktivne životinje, koje nijesu dostojne, da se smatraju ljudima, pa da se prema tome ne mogu smatrati savremenima ateista.

Princip evolucije u prirodi nije pitanje, koje je — kako gosp. doktor i njegovi sumišljenici misle — otkriveno prije dva — tri stoljeća u Evropi. Ta historijski fakti nam dokazuju da su to pitanje Arapi pretresali, raspravljali i u andaluzijskim školama predavali.

Šta više, Arapi su princip evolucije primjenjivali i na anorganska bića, na mineralne stvari, te su tvrdili, da tvar, zvana „Crveni sumpor“ (Kjibriti ahmer) nastaje iz postepenog formiranja mineralnih tjelesa.

Evolucija pak ljudskog organizma ne sastoji se — kako bezvjerci misle — samo u mijenjanju oblika i formi — kao da je čovjek n. pr. bio vo, magarac, konj ili majmun, pa da je najposlije primio današnji ljudski oblik — nego je prvotna tjelesna forma čovječija razvijala se po zakonu evolucije, dok nije napokon u današnje stanje došla.

Princip evolucije i kod ostalih sviju životinja nije onakov, kako ga ateiste pretpostavljaju.

Pošljednim citatom Džahid beg je svršio svoj uvod u predavanje i onda počeo raspravljati o dokazima vjernika glede Božije egzistencije, podijelivši ih u šest vrsta. On to ovako počinje:

— Vjerničkih dokaza o Božijoj opstojnosti u glavnom je šest vrsta i to: metafizički, moralni, povjesnički i kosmološki dokazi, te dokazi, koji se osnivaju na kretanju svemira i na savršenom redu, koji u njemu vlada.

Iza toga Džahid beg, prelazi na metafizičke dokaze, pa veli:

— Između ovih i drugih argumenata imade znatne razlike, koja se sastoji u tom, što su svi metafizički dokazi nepojmljivi nama bezvjercima. Ta kako bi ih pojmlili, kad do tog poimanja samo jedan put vodi, a to je, da ih slijepo prihvatimo i valjanost im priznamo. Dozvolite mi, da vam jedan primjer navedem: Upitajte li jednog vjernika, zašto vjeruje u opstojnost Boga, on će vam odmah odgovoriti: — Za to, što je pejgambera i sveto pismo (Kur'an) poslao.

Vjernik naravno misli, da ti je eto tim riječima dokazao, da Bog jest, da ima.

Džahid beg pod metafizičkim dokazom misli onaj argumenat, što ga je objava upotrebila a takovi su dokazi za njega bez vrijednosti, jer on u objavu ne vjeruje

S toga ako gosp. doktor od vjernika traži odgovor na svoje pitanje, zašto oni vjeruju u Boga, neka malo bolje razmisli o onim argumentima, koje sam ja gore naveo, a koje su i filozofi i islamski teozofi u ovom pitanju upotrebljavali.

Gledajte, kako dalje Džahid beg obara metafizički dokaz, što ga vjernici upotrebljuju:

— Ovakovo argumentiranje mi bezvjerci bezuslovno odbijamo i ne smatramo ga nikakvim dokazivanjem. Ta znanstveni principi dokazuju, da poslanici nijesu ništa drugo, nego ljudi kao i mi i da su nebeska pisma, što su ih oni svijetu naučavali, samo skup nekih naravnih ideja. S toga mi apsolutno ne možemo shvatiti vjerničke metafizičke dokaze, ili da se drukčije izrazimo: nama je nemoguće vjerovati u egzistenciju Božiju.

Ovdje nam najprvo treba iznijeti mišljenja ateista o velikim Božijim poslanicima. Oni vele: „Kod liječnika je poznato, da se kod ljudi, koji dugo poste (ne jedu i ne piju), a uz to se umno naprežu, razmišljajući, pojavljuje neko trabunjanje, neko besvijesno buncanje, kao da u snu govore; poznato je takogjer, da su utemeljitelji pojedinih religija bili pravedni i iskreni ljudi, koji su vanprirodne pojave pokazivali i sve misli svoje posvećivali samo svom odregjenom cilju i putu, kojim su stupali. —

Eto tako o pajgamberima i o Božijoj objavi misle bezvjerci.

Ja ću sada Džahid begu ovo reći: „U nauci je poznata stvar, da se — u času kad se pri otvorenoj havi sunce na zenit uspe — oblik i sjena izvjesnog tijela, koje se nalazi u blizini orahova stabla, odrazi i naslika na tom stablu; ali današnje znanosti nijesu kako treba kadre protumačiti, kako nastaju nužni uzroci ove pojave, koji jedan drugi kauzalno siledije. Pa kako bi onda te znanost

mogli protumačiti one uzroke, koji prosvijećena srca razumnih i savršeno čudorednih ljudi čine ogledalom, gdje se odrazuju uzvišene tajanstvene misli i vrline; kako bi te znanosti mogle obuhvatiti kakvoću i bivstvo tih zagonetnih i problematičnih uzroka? Neka nam na to odgovori gospodin doktor.

Mi ne vidimo, da je potrebno i jednu riječ više odgovoriti bezvjercima na njihovo krivo mišljenje o Božijim poslanicima i nebeskim pismima.

Ta tvrdnja bezvjeraca, da su pejgamberi obični ljudi, a nebeska pisma samo skup prirodnih misli, ne znači ništa drugo, nego li negiranje i Boga i pejgambera i svetog pisma. „Ta svakako nema Boga, da bi poslao pejgambera.“ — to je eto Džahid beg hotio reći, obarajući valjanost metafizičkih argumenata, kojim teiste kadkad operiraju.

On dalje o tom nastavlja:

— Na žalost spomenuti dokaz, što ga vjernici upotrebljuju, nosi samo ime dokaza, a takovi su svi metafizički argumenti: oni su samo izražaj osobnog mišljenja teista. Bezvjeri pak — kao što sam ja — imaju posve drugi način mišljenja. Sud jednog teiste o egzistenciji Božijoj ne bi nikad mogao od mene poteći; to je sud pojedinih individua, koji je meni — naravno potpuno ne shvatljiv.

Hajde pretpostavimo, da navedeni vjernički argumenat: „Jerbo je pejgambera i nebesko pismo poslao“ spada u metafizičke dokaze, te — i ako je dovoljan, da njim utvrdi vjernik svoje vjerovanje — da nije dostatan dokazati egzistenciju Božiju i izraziti način ateističkog mišljenja o tom.

Ali argumenti vjernika u ovom pitanju, što ga je Džahid beg uzeo za predmet raspravljanja, jesu filozofski i mutekjelliminski argumenti, koje smo mi gore naveli.

Megjutim gospodin doktor sam priznaje, da su i metafizički dokazi dovoljni, da utvrde vjerovanje kod teista, pa prama tom morao bi priznati i istinitost tih dokaza. On nije naveo ni jednog protuargumenta vjerničkim metafizičkim dokazima o egzistenciji Boga; niti je mogao njihovu snagu oslabiti, oboriti ih i dokazati, da su nedostatni da pobiju vjerovanje ateista, nego je jednostavno rekao, da su pejgamberi samo obični ljudi, a sveto pismo samo skup prirodnih misli i pravila. Vrlo lijepo! Ako se priznaje da je potrebno nešto, što će posredovati, da se ljudima objave Božije istine, odakle bi Džahid beg onda mogao izvući zaključak, da bi taj posrednik mogao biti nešto drugo osim čovjeka i da bi se vrijednost svetog pisma umanjuje za to, što ono sadržaje neke prirodne ideje i pravila?

Jest, Kur'an i druga sveta pisma — osim metafizičkih principa — sadržavaju naravne ideje i pravila; ona uređuju zakoniti život ljudi, čudoregje, lijepe međusobne odnošaje osobna, porodična i društvena prava i dužnosti; ona potiču na nauku i proučavanje naravi stvari na čuvanje zdravlja, na krijeposno vladanje i upoznaju nas s onim svjema uzrocima, koji nas dovode do sreće, napretka i blagostanja.

Pa kakovim bi dokazom Džahid beg mogao opravdati svoje mišljenje, da sveta pisma kao skup takovih ideja i pravila nužno nijesu objavljena od Boga? Gdje mu je taj dokaz? Mi ne možemo razumjeti smisao njegovih riječi: „Metafizički su dokazi samo izraz teističkog mišljenja...“

Džahid beg je trebao makar kakav metafizički argument navesti, da potkrijepi svoje mišljenje; ali kod njega nema ništa, što bi sličilo kakovu dokazu: sve same sofistrije.

On veli, da sud jednog teiste o Božijoj egzistenciji ne bi mogao nikad od njega poteći. Ta to je posve naravno. Ali, ako kakov sud od njega poteče, nek bude uvjeren, da će vjernici taj sud istim onim načinom susretati, kao što je on njihov sud susretao.

Htijući razjasniti zašto ne može da shvati vjerničko mišljenje koje on smatra mišljenjem pojedinih individua, gosp. doktor ovako rezonuje:

— Ja ne mogu naći ni jednog vjernika, koji u raspravljanja o ovom pitanju ne postupa svojestavno i subjektivno, pa stoga ne mogu nikako razumjeti one teističke argumente, koji su subjektivne naravi, a imam i pravo da ih ne razumijem, jer oni nijesu nikakovi argumenti, nego proizvod vjerničke uobrazilje. Ja ponavljam, da su metafizički dokazi nepojmljivi nama bezvjercima i s toga — naravno — ja neću zalaziti u polemiku o njima, jer morao bih prije polemike razumjevati.

Džahid beg je evo opetovao, da se vjernički dokazi ne mogu razumjeti prije, nego što se u njih čovjek ne uvjeri, a to znači, da čovjek može vjerovati nešto, što ne shvaća i ne razumije. To se pak protivi pravilu, jer otkud bi teiste trebali vjerovati Božiju egzistenciju, ako nijesu razumjeli dokaze, koji je utvrđuju.

Hazim Muftić:

Stambolski softa i Sadri-azamova kći.

(Istočna pripovjetka.)

(Nastavak.)

I tako hafiz hadžinu ponudu prihvati i taj dan se kod mjesne mehkeme vjenča sa hadžinom kćerkom.

Sad istom naš hafiz uvigje u koliki je imetak ugačio. Hadžija je imao veliku trgovinu s nakitom, zlatom i srebrom; posjedovao je mnogo zemlje i dosta velikih kuća i dućana; koje je pod kiriju izdavao.

Ali gdje je sreće, tu je i nesreće. Do mjesec dana iza hafizove ženidbe, umrije stari hadžija, o do dva mjeseca umrije i stara hadžinica od žalosti za hadžijom i tako sav imetak osta hafizu i njegovoj ženi jer hadžija i žena mu nijesu nikog od rodbine i miraščija imali, osim onu jednu kćer.

Hafiz ni sada nije znao, šta bi prije počeo, mnogi mu poslovi na glavu pali uređujući i upravljajući sa tolikim imetkom, a ni to ne bi dosta, nego do jedan mjesec iza punice umrije mu naglo i žena, te se tako onaj sav imetak svali na glavu siromašnom hafizu.

Tada hafiz vidje, da mu više nema opstanka u tome mjestu, nego sav imetak proda i unovči, te krene put Stanbola.

Sad neka naš hafiz putuje, a imade mnogo ići, jer se je plaho od Stambola udaljio, dok je onoliki silni imetak stekao, a mi ćemo se zavratiti u Carigrad, da vidimo šta se je sa njegovom ženom za toliko vremena dogodilo.

Mi znamo da je hafiz svoju ženu ostavio u onoj maloj kućici, na brizi svog dobrog muderisa. Da joj je kašnje s puta poslao po onome tataru pismo i onaj šip što ga je od Arapa dobio.

Tatar je svoju dužnost uredno izvršio, našao onaj sokak i kućicu pod označenim brojem, viknuo pred kućom sa sokaka i kad mu se ženski glas odazvao, prebacio je pismo i šip preko taraba u avliju, i otišao svojim putem.

Žena je pismo i šip uzela, vrlo im se obradovala. Izljubila slatke darove, ali pošto se je nadala, da će se dragi hafiz brzo povratiti, nije mogla pregoriti onog šipa sama pojesti, nego ga ostavi na rafu na vidljivo mjesto, da čeka dok joj čovjek dogje, pa da ga s njim zajedno slatko pojede.

Čekala i čekala, ali ni hafiza ni od njeg kakva habera. Najkašnje od velike želje za hafizom uzme onaj šip i izljubi ga, jer su ga se hafizove ruke doticale, a onda se odluči, te šip raspolovi u namjeri, da jednom polovinom sebi žegj ugasi, drugu će polovinu čuvati, da je zajedno sa hafizom pojede.

Kad žena šip raspolovila, ima šta i vidjeti: u sipu mjesto onih vodenih bobica, sve sami dragi kamenovi! A pošto ona opet bila kći Sadri-azamova, jednog od najvećih carskih dostojanstvenika, to je imala toliko znanja i razuma da shvati, koliko hiljada dukata svaki onaj mali komadić vrijedi.

Za to se ona nije ni malo uprepastila niti začudila; vidjela je, da je to jedan veliki, od Boga dar, te se odmah snagje, obuče zar, rukavice i drugo, što joj je za čaršije trebalo, pa ode i nekoliko onih komadića dragog kamenja proda.

Kad je već imala u rukama onaj silni novac, pripóci cijelu stvar svom dobročinitelju i skrbniku onome muderisu i zdogovori se s njim, kako će svoje gospodarstvo povećati i pobrinuti se, da ne bi li kako doznala za svoga hafiza, da ga kući povrati, jer mu više nije potrebe putovati.

Muderis joj je u svemu pomogao, a kako je ona bila učena i razumna, to se je i sama znala u mnogo čem pomoći.

Odmah je kupila jedne velike saraje, obskrbila ih sa najskupocjenijim prostirkama i namještajem. Nabavila mnoge sluge i sluškinje, kupila potrebiti broj konja i fija-

kera. Postavlja je i razne upravnike svoga imetka, tajnike, ekonomie, baščovane i svu silu potrebitog osoblja.

Osim toga uz svoje saraje podigla je još jedn veliku palaču i odredila je za musafirhanu, te u svrhu ne bi li što prije što god za svoga hafiza doznala, isposlovala je od oblasti, da može na svim carigradskim ulazima i skelama postaviti svoje ljude, koji će svakog došljaka i musafira, koji u Stambol dolazi, primiti i odvesti u njezinu, musafirhanu, gdje će po dva dana svaki biti besplatno pogošćeni sa svim i svačim, te bi tako hanuma preko svojih sluga i sluškinja svakog musafira ispitivala, da li ovaj što zna o njezinom efendiji, ili nije li ga po čem gdje vidio!

Tako to išlo s dana na dan; momci dovodili po čitavo jato putnika, svak se ispitivao u tančine, zavodilo se to sve u posebne knjige i sve se moguće poduzimalo, al za hafiza nije nikad niko znao ništa kazati.

Kad bi jednog dana, izigje na jednoj stambolskoj skeli iz lagje jedan softa u svilenoj mećanskoj hrci, sa bijelom ahmedijom oko glave i u ruci nosi nekakav zem-bilj pun kao šip.

Po odvažnom koračanju i slobodnom kretanju vidilo se je, da su tome carigradski putevi dobro poznati, jer se putnik nije ni malo na skeli zadržavao, da bi. tu koga priupitao, kojim bi putom trebao ići, da prisprije stanovitom mjestu.

Taj putnik bio je naš hafiz, sa čijeg si lica mogao čitati osobito veselje i zadovoljstvo, radi toga, što je već jednom, nakon dugog i napornog tumaranja po nepoznatom svijetu, — eto stigao svome cilju, — došao je u Stambol!

Nu nije hafiz ni pet karaka koračio od skele, a obkoliše ga nekvi ljudi, uljudno mu se naklanjajući i pozdravljajući. Hafiz im odzdravi i htjede sebi prokrciti put, ali ga ovi opet obustaviše, pokazaše mu svoje legitimacije sa carskim muhurima i rekoše mu, da on mora prvo ići u musafirhanu njihove gospodarice, pa onda, ako ima, kud na drugu stranu.

Hafiz ih je molio, da ga puste, jer da on nije stranac, nego da ima svoju kuću i familiju u Stambolu, ali mu nije ništa pomoglo, jer se i policija najkašnje umiješala i hafizu razjasnila, da se neima fajde protiviti. Teška srca hafiz sjedne u ponugjeni mu fijaker i odveze se u veliku musafirhanu velike stambolske dobrotvorke.

Hafiza vrlo zadivila uredba i bogatstvo ove musafirhane. Sve je prostrto najskupljim perzijskim ćilimima, obskrbljen sa svim potrebama od najveće, do najmanje. Na svakom kutu te susreću lijepo odjevene sluge i svaki ti ima nešto da posluži. Ne daju ti se, što se kaže ni maknuti, a da te odmah ne upitaju, da li ti što fali, mogu li ti kakvu uslugu učiniti.

Čim su hafiza uveli u dočekanu odaju, odmah su mu ponudili srebren legjen i ibrik, da može uzeti abdest i malo se s hladnom vodom okrijepiti. Za tim mu donese jedna sluškinja na zlatnu tabaku čašu slatkog šerbeta od

ružice; poslije toga je slijedila večera, a onda kahva i cigare. Kahva sa otoka Cejlona, a duhan misirski.

Poslije toga podvoravanja nastaje službeno ispitivanje musafira: ko je, odakle je, kako se zove i od kuda putuje i t. d.

(Nastaviti će se)

Epigrami.

Poslovice raznih naroda. Po njemačkom složio: Sulejman Mursel.

Nij' na svome mjestu duša
Zaljubljenih ljudi,
U tugjemu t'jelu živi
Za kojijem žudi.

* *
*

Nek od drugog svaki dobro
Svoju tajnu skriva;
Gledaj da ti tvoj pepeo
Žeravu pokriva.

* *
*

Čiji živci ne podnose
Zvono kada tuče,
Nek mu onda za konopac
Nikako ne vuče.

* *
*

Kad ko svemu ljudstvu traži,
Što mu ne valjade,
Cio svijet dobro vidi,
Al' sebe ne znade.

* *
*

„Kud će kruška, već pod krušku“
To je zakon stari;
I u carskoj bašči mora
Kopriva da žari.

Merhum Šejh Muhamed Abduhu:

Islam ne poznaje očajavanja.

S turskog preveo: Ahmed Rašidkadić.

Oni, koji tvrdo vjeruju u Božiju moć i veličinu, ne padaju nikad u očaj; to im i sveta viera zabranjuje. Zar ne vidimo da svemogući Bog, koji najistinitije govori, u velikom Kur'anu, veli: »innehu la jej'esu min revhillahi illel - kaumul - kjafiirun« Onda: »Ve men jaknetu min rahmeti rabbihi iled-dallun«? Dakle, kako će se očaj primiti svijetlog srca, koje vjeruje u istinitog Boga, njegovu moć i sveznanje. Zbog toga eto mi velimo: Zar se može muslimanima, koji tvrdo vjeruju u Božanske istine i Alejhisselamovu od Boga poslanu objavu, a kojih imade danas tako velik broj, dozvoliti, da padnu u očaj i izgube nadu u povratak stare svoje slave, i napretka?

Isto tako im njihova sveta vjera ne dozvoljuje da se, kako to danas u velikoj mjeri čine, pokoravaju svakoj niskosti, da trpe i polažu se najokrutnijim nasiljima, te da se sustežu promicati Božansku riječ. Osim toga muslimani su — hvala Bogu još i danas pošteggjeni od nekih nesreća, koje zadesiše mnoge narode, jer se još kod njih nalazi vladalaca, u čijim rukama imade dosta psežan teritorij.

Sada s potpunim pravom možemo reći: Vrata Božije milosti njima su otvorena i ne treba ništa drugo na njih unići. Duh Božanski vije se nad njihovim glavama i nije drugo potrebno, nego da udahnu njegove moći, pa kad se budu prilike jedna za drugom pružale, nudiće im ruku pomučnicu. Sjećaće ih, da moraju ovu niskost sa sebe zbaciti i iz svoje duboke letargije se probuditi. Pokazivaće im pravac, kojim će poći, da podignu svoju slavu na prvobitni stepen, a taj pravac da je u utvrđivanju megjusobne sloge, kako bi ruku o ruku poradili zajednički, a za zajednički im cilj vlastito snaženje i napredak. A ovo će sve na vrlo lahak način nadoći, bude li se megju njima učvrstila vjerska veza jednostavnosti.

Pošto im je u rukama veliki Kur'an koji očajavanje ubraja u svojstva zalutalih i bezvjernih ljudi, zar ima kakav razlog očajavanju i osijecanju nade u Božiju milost? Zar možemo naći kakovu srodnost izmegju pravog puta i zalutalosti. Zar nakon istine ima što drugo, nego li kriva staza? Ispričava li štogod one muslimane, koji se dadoše na očaj i beznagje? Hoće li oni i nadalje podnositi nisko ropstvo, nakon svog velikog gospodstva i onolikog suvereniteta. Šta oni očekuju od ovakog svog života, koga provede kukavno i u svakoj potrebi i siromaštvu, podnoseći najokrutnije tiranije zakletog neprijatelja?

Zar nijesu muslimani napustili svaku marljivost i rad, te bezbrižno miruju, a njihovu sredinu poplavio je neprijatelj, koji jedva čeka njihova zla, koji smatra svaki njihov korak nevaljalim, koji je tako nizak, da i najplemenitija njihova svojstva proglašuje prljavima, te koji ne miruje i ne stoji, a uz to muslimane okrivljuje s neznanja i nesposobnosti, čak dotle da nisu sposobni stupiti u kolo naprednih naroda.

Može li čovjek, koji do skrajnosti nije izgubio ljudske osjećaje podnositi ovakovo ponižavanje. Ne treba, da moja braća smetnu s uma, da su muslimani nekad bili ženica svijuh naroda. Osobito nek pomisle, da to nije tako davno bilo. Historija se nije zagubila, islamska djela i kulturni spomenici nijesu sasma uništeni, a tragovi islamske slave, nijesu još potpuno zbrisani sa zemaljske površine.

U zanemarivanju Bogom zapovijegjenih dužnosti, hajde, neka nam bude ispričana masa, ali kako da nam se u tom pogledu ispričaju naši učeniji ljudi, koji su zaštitnici šerijata i pravi poznavaooci njegove duboke nauke. Zašto oni ne pozivaju slozi ovo pocijepano islamsko društvo? Zašto ne ulože sve sile za postignuće bratškog jedinstva muslimanskog? Zašto ne rade na uklonjenju mržnje i hladnoće jadrnih prama drugima? Neka se svojski zauzmu, te bar onima, koji su u njihovoj blizini i koji su im još odani, uliju uvjerenje u istinitost Božijih grožnji, neka opominju svakog onog, koji se o njegove zakone ogriješi; onda neka im uliju radost, koja će im dati nova života i poleta, a tu je Božje obećanje blaženstva, svakomu onom, koji dobra djela ljudima čini. Jest, imade jedna blagoslovena grupa ljudi, čija su srca obasjana sjajem velike vjere, a koji već rade na ostvarenju ovog velikog djela. Oni rade na raznim stranama naše zemlje, a nadajmo se i od ostalih muslimana, da će im ruku pružiti, te

složivši se podignuti svoju snagu, a lice, Božije obećane milosti, toga će mi se časa nasmijati.

In tansurul-lahe jansurk'jum ve jusebbit akdame k'jum.

Husein Gjogo:

Kako je Mehaga uhvatio Lucina zeca.

(Humoreska.)

(Svršetak)

Nu nije druge, volja ga uhvatit', pa što god bude. Odlučio sam provesti pravo opsijedanje pećine. Ama kako? Mislio sam zureći u pećinu, pa sam ovo naumio, Valja: prvo, suziti otvor pećine; treba s kakvim štapom njezin otvor progurkati, da protivnika prisilim na bijeg. I to mi je pošlo za rukom Kabanicom i kamenjem zagradih cijeli otvor, za tijem potražili kakav štap, te ga na smetištu i nagjoh. Onda čučnem na jednom kraju pećine, otvorim mali izlaz po sredini i stadoh mlatiti štapom. Nu on ne će da izagje. Ko da ga ni nema u pećini. Ako je šejtan — rekoh u sebi — sigurno je izišao! Za to stanem učiti. „Kul-euze", a desnom još jače nastavim istraživanje. U jednom kutu osjetim, da štap mlati po nekom predmetu. Ha to je!

— — — I pogodio sam: — štap ga potjera na onaj otvor, a tu ga zagrabih za šiju.

— Stani dušmane! — rečem i škrinem zubima, te ga ponesem za uši istim putem natrag. Naravno, uzelo sam kabanicu i razbijenu svjetiljku. Noseći ga, začudno mi bijaše, zašto se zec nikako ne miče. Ili se je zatajio ili ovo nije zekonja? Zašto ne grebe i ne vrišti? Kad sam izbio na glavnu ulicu — ko da sam se istom rodio. Hvala Bogu, te sam na pravom putu! Tu su svjetiljke, tu su prozori s obiju strana ulice, pa je odmah lakše dihati i živjeti. Došavši blizu jedne svjetiljke, stisnem ga bolje za uši, a on se ne miče. Okrenem mu oči prema svjetlu, one se sjaje. Naročito razgledam, da li su mu kapci očni otišli na kanate — ko u vraga, što no pričaju, ali ne vidjeh kanata, oči mu se nijesu ni sklapale. A da budem u tom još sigurniji, protarem svoje oči, da bolje vidim, te onda podmetnuh prst uz njegovo oko. Mali se kapci pojavije ozgor i ozdol, biva ništa osobita. Sve ko obično. — E jest ovo pravi zec; — rekoh i pogjoh dalje.

Noć je bila vrlo tamna. Meni je bilo silno vruće, te mi se s toga činilo, da vlada velika omarina. Kao da će sad kiša početi padati. Pohitim, da što prije vidim svoju kuću. Koraci moji tutnje ulicom i ruše noćnu tišinu. Samo mi je nešto začudno, da nema pijeveca! Da hoće koji — Bog do — zapjevati, obveselio bi me, ali toga nema. Za to mi se misli nijesu smirile, već sve gojile neku sumnju u moj lov. Pade mi na um i to: je li to zec iji zečica? Vidiš — rekoh u sebi — moja „vizitacija"

nije bila potpuna već površna. Osim toga mi se učini, da je jedno uho njegovo manje od drugog.

Pohitim do obližnje svjetiljke, da oborim zle misli i da ušutkam tajni glas, koji je u ušima vrzao. — — — I moja ponovna vizitacija bi izvršena. Ona me je potpuno umirila.

Nadomak moje kuće, a uza jedan zid od groblja odjedno se poče zec otimati i grebsti, pa u malo da mi se ne ote. Ja stoga priskočih svojim vratima, udarim jednom nogom u kanat (krilo) te zovnem: — Fato, otvori brzo! —

— Eto, eto. . . ozva se ona. Kad je došla do vrata, pa prije no će ih otključati, zapita: — Kakva ti je hitnja, Mehaga?

— Ne pitaj, već otvori. . . !

Kad je vrata otključala, nije ih odmah širom — ko obično — otvorila, nego ih maln „oškrinula“, te iza kanata promolila nos. — Šta ti je to u ruci? — zapita me, uprijeviši (čini mi se) jedno oko na zeca, a drugo na me.

— Evo zec!

— Eh, oklen će sad biti zec?

— Uhvatio ga. . .

— Bježi, Boga ti. . . Ti zeca. . . ?

— Jest, ja sam uhvatio zeca malo prije. Ako ne bude zec — onda je šejtan, pa gotovo. —

Čim izrekoh „šejtan“, ona vrata još bolje prikuči, pa iza kanata prikorno upita:

— Što ga носиš u kuću? Zar ti je mrsko, što je kuća do sad bila mirna. . . ?

Mene uze „hulja“, te zavikah: — Otvaraj i ne zavovetaj, kad- ti velim!

Žena pobježe odmah uz basamake, pa s tavana dobaci: — Ja ću spavati ama, a eto tebi sobe, pa radi šta hoćeš...

I ova je otišla u odaju. Čuo sam i kako je odajna vrata iznutra prijevornicom zatvorila. Nisam htio ništa govoriti, da ne probudim kćeri, koje su takogjer u odaji spavale. Zeca sam zatvorio u jedan stari sanduk od trgovačke robe, pa sam ostavio lampu pod basamake, a kaput objesio kraj sobnih vrata. Ondah zažegoh lampu, te se počeh spremati za spavanje. Nu opet sam htio vidjeti, je li ono zec, te sa lampom pogjoh sanduku. I gledao sam ga i gledao, promatrao ssm ga s desne i lijeve strane — ali ništa ne opazih neobična i sumnjiva. Zaista — rekoh, to je pravi zec, te se počeh svlačiti, da po običaju umijem lice i vrat na česmi.

U to začuh, kako se neko razgovara. Opazih, da je to osobit razgovor, koji bivaše sve jasniji, što se koraci više približavahu.

— — — To se je tebi pričinilo! — govoraše jedan debelo i oštro.

— Ama nije, gospodine Boga mi! Evo ja sam bio s konjem blizu ove ulice, kad je lopov, kavkgadžija (ko li?) svim trkom trčao prema meni. Evo da se je meni prikazalo, ne bi i konj to opazio, ta životinji se ne pri kazuje!

— To si ti konja poplašio... opet će onaj navodni „gospodin“.

Sad se seljak kleo svim i svačim, da pri njemu nema truni krivice, da je to „neko“ htio njega napasti i ubiti na pravdi Boga. — Već ja tebe, gospodine, lijepo molim, da zaštitite moju sirotinju na carskoj džadi, kad Vam je car dao silu i snagu. —;

Mehaga promijeni mjesto, gdje je sjedio, prebaci desnu nogu preko lijeve, pa prihvati za duhansku kutiju, da zamota cigaru, te nastavi:

— Odmah sam se sjetio, o čem se to radi. Sigurno je ono nekakav seljak doveo stražara da ovaj uhvati „razbojnika“, koji je trčao ulicom u tri po ponoća kao lud. Nasmijao sam se, sebi i seljaku. Nu vrag mi ne dade mirovati, te onako u noćnim haljinama izagjoh na ulicu, da vidim, koji je to seljak, što mu se „prikazalo“.

— Hah! — usklikne stražar, kad me opazi i pogjeprema meni.

Noge mi se posjekoše, jer pomislih, da on zna, da sam ja taj, koga traži.

— Dobar večer, Ilija! — javih se stražaru.

— Dobra noć, Mehaga! opet će stražar, koji se prikuči sa seljakom meni, te poče pitati, da li sam ja ikoga vidio, da je bio pjan, da je galamio i trčao po cesti. — Evo ovaj seljak — veli Ilija — dotrčao u našu „kara ulu“, te prijavio, kako ga je neko htio napasti i ubiti, a radi toga je on morao s konjem bježati. Pri tome je konj prevalio tovar, iz sepeta izletio bostan, a to je pri lična šteta. Daklen, je si li ti od tog trka išta čuo, Mehaga?

— Vala ko kroza san čuo sam nekakav trk iz da leka. I čuo sam, da neko viče: „Ptoć, ptoć“..

— To sam ja bio! upade seljak u riječ.

— A nisi nikog vidio?

— Nisam, dragi Ilija. Ja sam spavao. — Pri tome stadoh trati oči kao da sam još pospan.

Stražar i seljak otpuhnuše nekoliko puta kroz nas, sazmaše malo ramenima i odoše dalje da „istražuju“.

Ovdje Mehaga za čas prestade pričati, jer je savijao cigaru, a kad je pripalio, dovrši svoj doživljaj ovako:

— Sutri dan odoh komšiji na dućan. Eglen — beglen dogje riječ i na noćni slučaj. Veli mi kako je neko prošle noći posijao pipunove i karpuze po cesti i da su radnici rano pokupili više komada bostana. U tom izbi Luca, nešto tužna, te zapita dućandžiju, je li znade, da je kogod uhvatio zečicu... Sinoć bila pobjegla, pa je nema a petero zečića skapaje bez majke. Tako je ona jadikovala, a ja grizao usne. Biva je to Lucina roba! Do jedno pola sata pošaljem nečije dijete po Lucu, da joj predam robu. Kad je došla mojoj kući, odmah je zaviknula: „Ih, moja zeka!“ -

— Tvoja zeka nesretne glave — rekoh

— Kako?

I ja joj sve ispričam o progonu, o bijegu i slučaju sa konjem i seljakom; ne zaboravih spomenuti opsijedanje u pećini i ženin doček. Mjesec dana mi je nazatka u zdravlju!

Nu Luca nije mene žalila, no zečicu. A kad je pošla da zečicu uzme i ponese, rekoh ozbiljna lica, da mi plati otštetu za pantale, za fenjer... Trebali ste samo vidjeti kako me je pogledala preko oka i kako je usta nakrivila. Omahnuo sam rukom, da ide i da nosi zečicu, samo da ne bi zagalamila, pošto bi se tada sjatila cijela mahala. Kad je prelazila avlijski prag, nije rekla: s Bogom! već u pola glasa izvali nešto krupno, a ja sam morao šutjeti. Jedino, što sam mogao učiniti, jest to da sam slegnuo ramenima i rekao — Alah selamet i Luca i njezina roba! — Ipak, kad sam je pred večer sreo u putu, pozdravio sam je i ona mi odzdravila. Tad sam malo odahnuo i rekao sebi: sigurno nije nikom pričala moju trku iza pola noći...

NARODNE UMOTVORINE.

Narodne popijevke.

Bojičicu bojiš li se Boga?
Bojim Boga, a više nikoga,
Malo cara, ni malo vezira.

Ciganinu zapanulo carstvo
Pa svog oca najpre objesio.

Da su cure po baščama cvijeće,
Svi bi momci baščovani bili.

Gospodski se poznaju harari:
Uvijek su čohom zakrpljeni,
A uzica učkur iz šalvara.

Hljeba, sira i studene vode:
To najviše jedu u gospode.

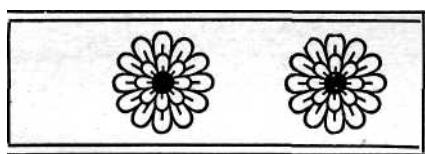
Jadna Liko, šta si dočekala,
Da te Bosna kukuruzom hrani,
Banjaluka sirkom i jarikom!

Jadan Tale zaludu te hvale,
Kad ne imaš pare ni dinara!

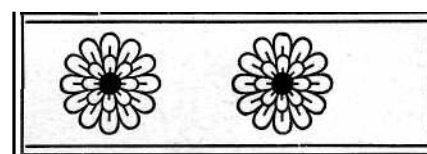
Jadno Duvno, šta si dočekalo,
Da u tebi Soldin zapovjeda!

Jadno ti je srce u Hrnjice,
Gledajući ranjena Halila!

Zabilježio: **M. Kurtagić Muhamedov.**

LISTAK

Iz islamskog svijeta.

Važna Musl. skupština u Londonu. — Muslimansko društvo »Džemijjeti Muhamedije« ovih je dana u Londonu obdržavalo svoju glavnu godišnju skupštinu, na kojoj je veliki islamski rodoljub iz Indije, Emin Aga-han držao opširno predavanje o islamskom bratstvu i potrebi međusobnog potpomaganja sviju muslimana na svijetu.

Predavač se je tom prilikom osvrnuo na posljednji balkanski rat i poraze, koje je država sveislamskog halife u njemu doživila, te je rekao da vlada Velike Britanije — ako želi uza se imati 65 miliona muslimana indijskih — mora živjeti u prijateljskim odnosima s Turskom; da mora braniti njen azijski posjed i podupirati ju moralno i materialno, kako će moći sanirati svoje upravne prilike i kultivirati zaspustene provincije svoje.

Predavanje ovo saslušano je najvećim interesovanjem a onda je na predlog ovog islamskog rodoljuba zaključeno u Londonu pokrenuti na engleskom, arapskom i ordujskom jeziku jednu veliku mjesečnu smotru, kojoj će biti glavna svrha, da Evropljane, poglavito Engleze upozna s ljepotama i uzvišenim zasadama islamske vjere, te da među islamskim narodima širi veliku misao panislamizma, bratstva i civilizacije.

Neka Allah blagoslovi spasonosni rad ovog blagotvornog društva!

Požrtvovnost jednog Kozaka. — Muslimanski list »Vakat«, koji izlazi u Kazanu, u jednom od svojih prošlih brojeva javlja, da je prije nekog vremena jedan musliman Kozak imenom Mokač Kuramiš u selu Tuztoju (kotar Aftoba od kazanskog okruga) o svom trošku p o-

digao džamiju, u koju je uložio 7900 rubalja (oko 20000 K.)

Ovaj je požrtvovani i pobožni islamski seljak u godini 1905. utemeljio o vlastitom novcu i jednu elementarnu školu u istom selu, te joj i vakuf privezao, od čijeg se prihoda izdržavaju dvije nastavne sile.

Kuramiš je divan primjer islamskog svijesna i požrtvovna rodoljuba među seoskim muslimanima u Rusiji. Bog ga blagolovio!

Žurnalistička muslimanska škola. — »Vakat« javlja, da će se ovih dana u Ufi (Rusija) otvoriti turska islamska žurnalistička škola, u kojoj će se predavati općenito o novinarstvu i novinskom izvjestiteljstvu, a koju će imati pravo pohagjati isključivo muslimani. Potrebe materijalne ovog važnog zavoda podmirili su ruski muslimani dobrovoljnim prilozima.

Dobrotvorno društvo u Tiflisu. — Carigradski list »Tesfiri Efkar« u zadnjem broju donosi ovogodišnju bilancu musul. dobrotvornog društva iz Tiflisa u ruskoj Armeniji. Po toj bilanci prihod društveni iznosi 5403 rublje (oko 14000 K), od kojih je potrošeno u potpore četrnaestorice učenika i učenica srednjih i viših škola 614 rubalja, siromasima i nemoćnim 365, tifliskoj isl. čitaonici 795 rub. a ostatak na upravne potrebe društva.

Ovogodišnji suficit od 2424 rublje pridodan je društvenom rezervnom fondu, koji sad ima 11102 rubje.

Električna rasvjeta u Buhari. Jedva ima deset godina, od kako je grad Buhara, prijestolnica istoimenog hanluka i negdanji slavni centar islamske civilizacije, počeo primati tekovine evropske kulture. Megjutim zauzimanjem samog hana i marljivošću gragjana kulturno podizanje u Buhari rapidno napreduje. Nedavno je —

kako ruski muslimanski listovi pišu — Mir Hajdar Hadži Mirbedeleff dobio od hana koncesiju za rasvjetu Buhare elektrikom, pa je u tu svrhu uz sudjelovanje domaćih trgovača osnovao jedno društvo, a za samu instalaciju i upravljanje rasvijete iz Evrope nekolicke mjernike i elektro-tehničare dobio.

Književnost.

Razgovori o vjeri i filozofiji. — (Dini ve fel-sefi musahabeler.)

Pod gornjim imenom štampana je prije po godine u nakladi »Sebilurrašadove« knjižare u Carigradu jedna veoma znanstvena knjiga, koju je napisao učeni osmanlijski pisac Ferid beg, bivši poslanik saborski iz Kutahije.

U ovoj se knjigi potanko, ali vrlo razumljivo raspravlja o svjema metafizičkim problemima i o svjema drugim pitanjima, koja su u usku odnošaju s religijom, a svako to pitanje sačinjava samostalno poglavlje ovog naučnog Ferid begova djela.

Da naši čitatelji uzmognu dobiti pojam o sadržini njegovoj, mi ćemo ovdje navesti pojedina poglavlja njegova:

1. Na koji način Kur'an obuhvata istine.
2. Bog u Kur'anu nije razgovijetno i pojedinačno objavio istine, koje trebaju ljudi znati.
3. Razlika između Kur'ana i ljudskih književnih djela, te konkretni primjeri te razlike.
4. Jasno i nepobitno argumentiranje mulekeliminske tvrdnje, da je položaj čovjeka prama istinama Kur'ana isto što položaj idiota i nezalice prama prirodnim tajnama.
5. Opasne posljedice bezvjerstva.
6. Čovjek se ne smije pouzdavati isključivo u razum; s toga je u vjerskom raspravljanju potrebna hladnokrvnost i neprenagljenost.
7. Jasni dokazi, koji tu tvrdnju utvrđuju.
8. Ako se može vjerovati u ono, što nam se pričinja, onda se mora vjerovati u kretanje sunca, i nepomičnost zemlje.
9. Tvrdnje su većine bezvjeraca prosta igra uobrazilje, a ljudske vrline i krijeposti opstojе samo uz religiju.
10. Kako se je poznati ateista Litre na smrtnom času povratio vjeri.
11. Ludila i samoubojstva, koja su potekla od bezvjerstva.
12. Oblik je prirode u očima areligioznih ljudi strahovit, a njihove su teorije o moralu nevaljale i pokvarene.
13. Duševno stanje bezvjeraca.
14. Duzina poznata »Povijest Islama« plod je prostog fanatizma i nesnošljivosti.
15. Sreća ovog svijeta — bez obzira na blaženstvo poslije smrti — opstoji uz vjeru.
16. Obaranje nauke onih filozofa, koji drže, da je svijet samo zlo.
17. Sve teorije, koje se osnivaju isključivo na umu, ili su pretjerane ili sasvim manjkave.
18. Šta je ona slijepa sila, koju prirodom zovemo.
19. Tvrdnje evropskih filozofa, da nije moguće postignuti zadovoljstvo i sreću filozofskim idejama, koje rezultira proučavanje znanosti.
20. Ko više uživa zemaljske blagodati: vjernici ili bezvjerci.
21. Uzalud se trude neki ljudi, da ispitaju istine, misleći upoznati suštinu vjere.
22. Logično dokazivanje, da je moguće, da mnoge stvari izvan dohvata razuma postoje.
23. Umna razmatranja o argumentima, koji Božiju egzistenciju utvrđuju.
24. Položaj čovjeka prama bivstvu Boga i poslanstva sličan je položaju od majke rođenog slijepca prama bojama.
25. Ljudsko je neznanje neizmerno u odnošaju prama njegovu znanju.
26. Zašto je poslanstvo Božije skućeno na nekoje pojedince, a nije izravno ljudstvu objavljeno.
27. Naučno osvjetljenje toga

28. Mišljenje materialista o duši.
29. Stanje duše poslije rastanka njena od tijela.
40. Vjerovanje fatalista i determinista.
31. Duboka filozofska razmatranja o sudbini, usudu i slobodnoj, ljudskoj volji.
32. Znanstveno je dokazana ispravnost islamskog vjerovanja u sudbinu i usud.
33. Šta je sudbina, te muslimansko vjerovanje u nju.
34. Teorije o obliku i sustavu svemirskom.
35. Znanstvena istraživanja prama prirodnoj sposobnosti ispitivača daju razne zaključke i teorije.
36. Raznovrsna mišljenja pesimističkih i optimističkih filozofa o svijetu.
37. Teorije Schoppenhauera, Hartmanna, Fenelona i nekih drugih o svijetu.
38. Da se ustanovi, što je dobro i lijepo, nužno mora opstojati zlo i ružno.
39. Razna mišljenja filozofa o bitku.
40. Teorije filozofa, koji bezuvjetno niječu vanjski, izvanumni bitak.

To su eto teme, o kojim se u ovoj knjizi raspravlja, a koje bi morao svaki iole naobražen čovjek poznavati; s toga mi sada ovu knjigu najtoplije preporučujemo svakom, ko turski jezik poznaje, a mi ćemo je donijeti u prevodu kao posebnu knjigu naše (muslimanske) biblioteke u budućoj godini ili na uvodnom mjestu našeg lista, da bi se njom i druga naša braća koristila.

Knjiga se može dobiti u knjižari »Sebilurrašada« u Carigradu, a cijena joj je s poštarinom K 2 40.

Kulturne bilješke.

Izbor Reis-el-uleme. — Na 7. t. mj. sastala se je u Sarajevu hodžinska kurija i izabrala trojicu kandidata na stolicu našeg najvišeg vjerskog poglavice u Herceg-Bosni, te ih je vladi na imenovanje predložila.

Izabrani su: naš odlični alim H. Džemaluddin ef. Čaušević s 22, te Salim ef. Muftić s 13 i Hamza ef. Puzić s 12 glasova.

Mi se ovom izboru od srca radujemo i čestitamo svijesnoj izbornoj kuriji, da je složno i jedinstveno opet birala na prvom mjestu našeg Džemaluddina, koji svojom spremom i agilnošću zaslužuje više nego li i jedan naš alim, da obnaša visoku čast Reis-el-uleme.

Nadamo se, da će vlada ovaj izbor potvrditi, jer mnogi naši vitalni interesi zahtijevaju, da se već jednom imenuje spreman i radin alim, koji će i znati i htjeti zapašteni Rijaset podići na onaj stupanj, kako će potpuno odgovarati svrsi i dužnostima islamskog prvog vjerskog tijela u Bosni i Hercegovini.

Bilo s hajrom!

„Ittihadi-muslimin“. (Jedinstvo muslimana.) Jedan nam prijatelj iz Kladnja javlja, da je tamo prije kratkog vremena osnovano muslimansko društvo pod naslovnim imenom, kojemu je ponajglavnija svrha raditi na slozi kladanjskih inače rascjepkanih muslimana i širiti među njih islamsku prosvjetu i panislamsku misao.

Začetnik je i osnivač ovog društva agilni islamski omladinac i panislamista, Čazim Ruščuklija, koji je prije tri godine u Kladnju sa svojim drugovima osnovao i antialkohol. društvo »Iršad«, da istrigne musl. mladež iz kala pjančevanja i vucarenja po mejhanama.

Nadati se je, da će sada kladanski muslimani odstraniti sve megjusobne razmirice i oko ovog novog društva okupiti se kao oko matice pa zajednički i bratski početi raditi na uhar kladanjskog Islamijeta. Hajrili, da Bog da!